

Romuald Grzybowski, *Polityczne priorytety i elementy codzienności socjalistycznej szkoły. Wybór studiów poświęconych dziedzictwu edukacyjnemu PRL-u*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013, ss. 332

Romuald Grzybowski jest autorem wielu prac naukowych z zakresu historii edukacji XIX i XX w., szczególnie z obszaru badań naukowych dotyczących roli prasy w procesie wychowania patriotycznego w rodzinach polskich na Pomorzu Nadwiślańskim w okresie zaborów oraz kształcenia nauczycieli w okresie Polski Rzeczypospolitej Ludowej – z uwzględnieniem ideologicznych uwarunkowań procesu kształcenia po II wojnie światowej oraz rozwoju nauk pedagogicznych, szczególnie historii wychowania w gdańskim środowisku naukowym.

W recenzowanym zbiorze studiów, treść stanowią zaktualizowane i uzupełnione opracowania będące rezultatem wieloletnich badań naukowych Romualda Grzybowskiego. Dotyczą dziedzictwa edukacyjnego PRL-u, większość z nich została opublikowana również w pracach zbiorowych. Profesor Grzybowski wyjaśnił zakres znaczeniowy pojęć: dziedzictwo kultury, dziedzictwo edukacyjne (które stanowi implikację dziedzictwa kultury), stwierdził, że kategoria pojęciowa: dziedzictwo edukacyjne może służyć cenną pomocą w kształtowaniu tożsamości pedagogów oraz pedagogiki jako dyscypliny naukowej, tym bardziej, że poszczególne składniki dziedzictwa edukacyjnego stanowią implikację kultury pedagogicznej. Należy podkreślić, że Autor wykorzystał w swoim dziele liczne źródła archiwalne i drukowane Ministerstwa Oświaty, Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego, Komitetu Centralnego i komitetów wojewódzkich Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, Związku Nauczycielstwa Polskiego, również źródła historyczne zakładów kształcących nauczycieli, dokumenty archiwalne Episkopatu Polski. W bibliografii wymienił opracowania naukowe bezpośrednio związane z problematyką dziedzictwa edukacyjnego PRL-u, które wykorzystał w niniejszej pracy.

Książka ma strukturę problemową, składa się z wprowadzenia (które pełni funkcję rozdziału metodologicznego), pięciu części, zakończenia i bibliografii. W pierwszej części: „Powojenne wyzwania społeczno-gospodarcze oraz priorytety PZPR jako czynniki determinujące rozwój edukacji w Polsce w latach 1945–1956” prof. Grzybowski określił uwarunkowania rozwoju edukacji w Polsce po II wojnie światowej, wyjaśnił polityczne, społeczne, gospodarcze czynniki odbudowy oświaty oraz rolę Kursów Przygotowawczych na uczelnie wyższe, cele wychowania komunistycznego, realizowane w socjalistycznych szkołach okresu stalinowskiego, a także priorytetowe cele pedagogiki socjalistycznej.

W części drugiej pt. „Szkoła w systemie społeczno-politycznym PRL-u” Romuald Grzybowski określił miejsce szkoły w programie ideowym i polityce oświatowej PPR, następnie PZPR, przedstawił kryzys ideowy socjalistycznej szkoły w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w procesie załamania „pedagogiki stalinowskiej” w październiku 1956. Wyjaśnił na czym polegała walka władz komunistycznych o odzyskanie kontroli nad szkołą polską w latach 1958–1961. Jak wiadomo, w analizowanym okresie historycznym, w państwie komunistycznym szkoła polska oraz zatrudnieni w niej nauczyciele

mieli realizować założenia ideowe partii, natomiast działalność wychowawczą księży katechetów oceniano negatywnie, przede wszystkim w aspekcie źródła zagrożeń ateizacji szkoły socjalistycznej.

Problematykę pedeutologiczną Autor umieścił w części trzeciej książki: „Ku akademizacji kształcenia nauczycieli szkół podstawowych”, w której zaprezentował proces kształtowania struktury organizacyjnej systemu kształcenia nauczycieli szkół powszechnych (podstawowych) w latach 1945–1948 oraz uzasadnił na czym polegała przebudowa ideowo-programowa zakładów kształcących nauczycieli w latach 1948–1956. Romuald Grzybowski ustalił, że proces akademizacji systemu kształcenia nauczycieli szkół podstawowych (powszechnych) był żmudny i został zwięźziony w 1973 r. decyzją władz o kształceniu nauczycieli na poziomie wyższym.

Problematyka dotycząca nauczycieli została również omówiona w czwartej części recenzowanej publikacji, którą Romuald Grzybowski zatytułował: „Nauczyciele socjalistycznej szkoły z lat PRL-u”. Autor opisał trudną, ze względów politycznych, sytuację nauczycieli pracujących w szkołach socjalistycznych, od których oczekiwano właściwej postawy ideowej, począwszy od procesu doboru i selekcji kandydatów do zawodu nauczycielskiego, następnie w procesie ich kształcenia i doskonalenia zawodowego, gdy formułowano wymagania polityczne, prowadzono szkolenia ideologiczne nauczycieli. Autor recenzowanej książki wyjaśnił również propagandowy aspekt czasopism pedagogicznych w procesie ideologicznego szkolenia nauczycieli w latach PRL-u, w zakresie promowania socjalistycznego modelu osobowego nauczyciela, działającego w warunkach państwa totalitarnego.

W piątej części recenzowanej publikacji: „Uczeń – rodzina – szkoła. Próby współdziałania i elementy oporu przeciwko założeniom realizowanego przez szkołę wychowania socjalistycznego” wyjaśnił trudną (niezrównoważoną, bezduszną) sytuację dziecka – ucznia oraz jego rodziców w relacjach ze szkołą w socjalistycznym modelu wychowania komunistycznego w okresie Polski Rzeczpospolitej Ludowej, których – co należy szczególnie podkreślić – uprzedmiotowiono w strukturach państwa totalitarnego. Profesor Romuald Grzybowski wyjaśnia, że w przedmiotowym okresie historycznym dziecko było traktowane jako „dobro państwowe” w instytucjach wychowania bezpośredniego i pośredniego. Przypomnił także tragiczny los dzieci rodziców represjonowanych, zniewolonych, aresztowanych ze względów politycznych, dzieci poczętych w warunkach obozowych, urodzonych przez kobiety uwięzione w łagrach, omówił socjalistyczną (zakłamaną) „pedagogizację” ich rodziców.

Autor w wyborze studiów poświęconych dziedzictwu edukacyjnemu Polski Rzeczpospolitej Ludowej zrekonstruował okoliczności i warunki odrodzenia się ruchu harcerskiego w Polsce po 1956 r., polityczne i ideologiczne konteksty odbudowy programowej harcerstwa, wprowadzenia zmian (1957) w rocie Przyrzeczenia Harcerskiego, w której opuszczono „służbę Bogu” i zamiast: „nieś chętnie pomoc bliźniemu” wprowadzono: „nieś chętną pomoc każdemu człowiekowi”, następnie dopisano: „walkę w służbie prawdy i sprawiedliwości społecznej”. Romuald Grzybowski zaznaczył, że władzom partyjnym w okresie PRL-u zależało na wkomponowaniu ZHP w proces wychowania komunistycznego i z tego powodu włączono harcerstwo w świecką strukturę systemu szkolnego.

W zakończeniu (recenzowanej publikacji) pt. „Zamiast zakończenia... czyli o warunkach i niektórych rezultatach socjalizacji przebiegającej w warunkach konfliktu ideowo-politycznego w latach PRL-u” Romuald Grzybowski sformułował kilka wniosków z przeprowadzonych badań naukowych; dotyczą one głównie efektów procesu socjalizacji Polaków w państwie totalitarnym. Należy dodać, że książka Profesora Romualda Grzybowskiego jest bardzo dobrze udokumentowana, a oprócz przypisów dokumentacyjnych implikuje również przypisy dopowiadające, polemiczne, słownikowe. Z pewnością może służyć również cenną pomocą dydaktyczną w lepszym zrozumieniu warunków kształtowania wszystkich kategorii postaw w społeczeństwie polskim w okresie PRL-u, zwłaszcza ideowych, szeroko pojętego dziedzictwa edukacyjnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Tym bardziej, że historia Polski z lat 1945–1989 jest słabo znana wśród studentów, co ujawniają badania naukowe, które Autor przytacza we wprowadzeniu do niniejszej publikacji.

Edyta Wolter

Piotr Gołdyn, *Sławomir Czerwiński (1885–1931). Minister oświaty, przyjaciel Kalisza*, Kalisz 2013, ss. 88

Praca zatytułowana *Sławomir Czerwiński (1885–1931). Minister oświaty, przyjaciel Kalisza* ukazała się jako szósty tom w serii „Kaliszanie” nakładem Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Autorem tej publikacji jest Piotr Gołdyn¹. Seria ta kontynuuje prezentację zasłużonych mieszkańców tego miasta. Nie tylko tych rodowitych, lecz także „kaliszan z wyboru”, przybyłych w związku z edukacją lub pracą, a których dokonania są także warte przypomnienia.

Jako ważny powód popularyzacji życia i działalności S. Czerwińskiego – wybitnego pedagoga, późniejszego Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w II Rzeczypospolitej Polskiej, twórcy Instytutu Nauczycielskiego w Warszawie – Autor podaje lukę w panteonie znaczących postaci związanych z II RP. W opinii Autora może to być spowodowane przedwczesną śmiercią ministra, odejściem Józefa Piłsudskiego od modelu wychowania państwowego, rządami komunistycznymi oraz niechęcią do sanacji.

¹ Piotr Gołdyn jest doktorem nauk humanistycznych, historykiem oraz regionalistą. Studiował na Papiejskim Wydziale Teologicznym w Warszawie. W roku 2002 obronił rozprawę doktorską na Uniwersytecie Zielonogórskim. Jest także członkiem zarządu Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz członkiem Towarzystwa Historii Edukacji. Współpracuje ze Związkiem Polaków w Rumunii. Jest autorem i redaktorem kilkunastu książek oraz ponad dwustu artykułów naukowych, popularnonaukowych i popularnych. M.in.: *Symbolika religijna i kościelna w herbach miast polskich do końca XX wieku*, Warszawa 2008; *Z pól do wolności. Szkic do dziejów opozycji wiejskiej na ziemi konińskiej (1980–1989)*, Konin 2009; *Trud i chwala strażaka. Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Łądku w latach 1908–2008*, t. 1, Łądek 2009; *Protestantyzm w Polsce na przestrzeni wieków*, Poznań 2009; *II wojna światowa w Wielkopolsce Wschodniej. Wybrane aspekty*, Konin 2010; *Religia w procesie resocjalizacji*, Konin 2010; *Dzieje Sompolna*, t. 1, *Wiek XX*, Sompolno 2011; *Diamentowa księżnica. Sześćdziesiąt lat Publicznej Biblioteki Pedagogicznej w Koninie*, Konin 2012.